

‘มโหระทึก’ คือกลองกบขอฝน
แหล่งผลิตในไทย จ.มุกดาหาร
2,500 ปีมาแล้ว

สุจิตต์ วงษ์เทศ รายงาน

‘มโหระทึก’ คือ แหล่งผลิตในไทย 2,500 ปี

กลองมโหระทึก แต่เดิมเรียก “กลองกบ” เป็นกลองศักดิ์สิทธิ์ของ
คนทั้งชุมชนใช้ตีขอฝนในพิธีกรรมทำขวัญเช่นสังเวฬุพิพาท
ถนเมื่อ 2,500 ปีมาแล้ว

ฝนตกเมื่อกรอกรบ คนตีค้ำบรพหลายพันปีมาแล้วยกย่องนับถือ
กบเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ผู้บันดาลให้ฝนตก จึงทำรูปกบอย่างน้อย 4 ตัว
เป็นสัญลักษณ์ประดับหน้ากลองมโหระทึกทั้ง 4 มุม เมื่อฝนแล้งแล้ว
ตีกลองมโหระทึกเสียงกลองดังถึงกบก็บันดาลฝนตกลงมาให้คนทำนา
ทั้งนี้ เพราะสังเกตเห็นกบร้องและปรากฏตัวทุกครั้งเมื่อมีฝนตกน้ำนอง

กบ 4 ตัว ประติมากรรมสำริดติด 4 มุม หน้ากลองเส้นผ่าศูนย์กลาง
86 เซนติเมตร [รูปกลองมโหระทึกจากวัดมณีมาวาส (วัดกลาง)
อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร]

คันคาก (คางคก) เป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำกลุ่มเดียวกันกบ ได้รับ
ยกย่องนับถือเหมือนกบ คนสมัยก่อนจึงผูกนิทานเรื่องพญาคันคาก หรือ
คางคกยกกรบชนะถน แล้วบงการให้ถนเมื่อถึงฤดูฝนปล่อยน้ำจาก
พาลงมาตามต้องการของชาวบ้านใช้ทำนาโดยชาวบ้านจะจุดบั้งไฟส่ง
สัญญาณการปล่อยน้ำ ครั้นได้น้ำพอเพียงการทำนาแล้วจะแกว่งไกวต
ส่งเสียงบอกถนหยุดส่งน้ำ

“นำเข้า” จากจีน, เวียดนาม

ข้อมูลและความรู้จากนักค้นคว้าชาวยุโรปเมื่อศตวรรษที่แล้ว หล่อ
หลอมนักวิชาการไทยโดยเฉพาะนักโบราณคดี มีความเชื่อสั่งสมสืบ
ต่อกันมาว่ากลองมโหระทึกในไทยถูก “นำเข้า” จากจีน และเวียดนาม
ราว 2,500 ปีมาแล้ว

ทั้งนี้ เพราะในไทยไม่พบแหล่งผลิตกลองมโหระทึกและเทคโนโลยี
ไม่ก้าวหน้าพอจะผลิตได้

“ผลิตเอง” ที่มุกดาหารและสองฝั่งโขง

ล่าสุดพบหลักฐานทางโบราณคดียืนยันว่ากลองมโหระทึกจำนวน

กลองกบแขวนตี

กลองกบ หรือกลองมโหระทึกดั้งเดิมมีหุระวังติดอยู่ข้างตัวกลอง 2 ด้าน สำหรับผูกร้อยเชือกใช้
(ไม่ตีเหมือนกลองฝรั่ง)

มีภาพเขียนบนผนังถ้ำ (พบที่ จ.กาญจนบุรี) เป็นพยาน นอกจากนั้น กลุ่มชาว้วงในมณฑลกวาสยั้ง
ประเพณีแขวนตีกลองทอง (มโหระทึก) จนทุกวันนี้

(ซ้าย) ขบวนแห่พร้อมเครื่องประโคมหลายอย่าง มีคนแบกหามเครื่องมือชนิดเหลี่ยมและกลม คล้าย
กบ งานศพวัดค้ำบรพ ราว 2,500 ปีมาแล้ว

(ขวา) หูกกลองเป็นคูมี 4 คู่ ติดตั้งเป็น 2 กลุ่ม อยู่สองข้างกลองกบ หรือกลองมโหระทึก เอาไว้ร้อยเชือก
ตี [รูปกลองมโหระทึก จากวัดมณีมาวาส (วัดกลาง) อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร]

“นำเข้า” จากจีน, เวียดนาม

ข้อมูลและความรู้จากนักค้นคว้าชาวยุโรปเมื่อศตวรรษที่แล้ว หลอมนักวิชาการไทยโดยเฉพาะนักโบราณคดี มีความเชื่อลึกลับต่อกันมาว่ากลองมโหระทึกในไทยถูก “นำเข้า” จากจีน และเวียดนามราว 2,500 ปีมาแล้ว

ทั้งนี้ เพราะในไทยไม่พบแหล่งผลิตกลองมโหระทึกและเทคโนโลยีไม่ก้าวหน้าพอจะผลิตได้

“ผลิตเอง” ที่มุกดาหารและสองฝั่งโขง

ล่าสุดพบหลักฐานทางโบราณคดียืนยันว่ากลองมโหระทึกจำนวนหนึ่งถูกผลิตขึ้นในอีสาน คือ มุกดาหาร และสองฝั่งโขง (ไทย-ลาว) ดังนั้นเท่ากับยืนยันว่ากลองมโหระทึกในไทยมีที่มาอย่างน้อย 2 ทาง คือทั้งนำเข้าและผลิตเองที่ จ.มุกดาหาร

พ.ศ.2552 นักโบราณคดีกรมศิลปากร สำรวจและขุดค้นทางโบราณคดี พบแหล่งผลิตกลองมโหระทึกอยู่ในหนองหอย บ้านนาอุดม ต.นาอุดม อ.นิคมคำสร้อย จ.มุกดาหาร

สุรพล นาคะพินธุ ผู้เชี่ยวชาญวิชาก่อนประวัติศาสตร์ (อดีตคณบดีคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร) บอกว่า

“นักโบราณคดีของสำนักศิลปากรที่ 11 อุบลราชธานี ได้ศึกษาแหล่งโบราณคดีในหนองหอย พบทั้งก่อนทองแดง, เบ้าหลอมสำริด, ชิ้นงานสำริด, และชิ้นส่วนแม่พิมพ์สำหรับหล่อกลองมโหระทึกด้วยวิธีหล่อแบบขี้ผึ้ง”

“วัตถุดิบหลักคือทองแดง มีแหล่งเหมืองทองแดงอยู่ที่เมืองวิไลบุรี ใกล้เมืองเซโปน แขวงสะหวันเซต ในลาว”

ประโคนกลองทอง (สำริด) หรือกลองกบ โดยชาวเมียน (เย้า) กับชาวจ้วง และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในเขตที่มณฑลกว๋างสี ทางภาคใต้ของจีน (ภาพเก่า เรือน พ.ศ.2500)

พบชิ้นส่วนกลองมโหระทึกสำริดจำนวน 9 ชิ้น ซึ่งทั้งหมดยังคงมีดินติดอยู่จึงทำให้เห็นลวดลายได้ไม่ชัดเจนแต่สามารถแบ่งได้ตามลักษณะรูปทรง ดังนี้

ชิ้นส่วนกลองมโหระทึก หน้ากลองมีขนาด 95 เซนติเมตร สูง 70 เซนติเมตร หูกลองมีขนาด 10 X 19 เซนติเมตร หนา 1.5 เซนติเมตร ด้านหน้าประดับด้วยประติมากรรมรูปกบ จำนวน 4 ตัว มีขนาด 10 X 5 เซนติเมตร สูง 4 เซนติเมตร ลวดลายหน้ากลองประกอบด้วย ลายดาวหน้ากลอง 12 แฉก ลายขี้นก ลายวงกลม ลายหยักฟันปลา ลายรูปบุคคลสวมขนนก ลายขนมเปียกปูน และลายนก

(ภาพด้านหน้ากลองมโหระทึกและคำอธิบายจากรายงานการตรวจสอบโบราณวัตถุ กลองมโหระทึกฯ ของสำนักศิลปากรฯ อุบลราชธานี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2563)

พบใหม่กลองมโหระทึก

จ.มุกดาหาร มีผู้พบกลองมโหระทึกใหม่เมื่อเร็วๆ นี้ที่บ้านโพธิ์ (ต.บ้านเหล่า อ.จ.มุกดาหาร) อายุราว 2,000 ปีมาแล้ว (พ.ศ.500) นำจะผลิตขึ้นเองในเขตมุกดาหารหรือใกล้เคียง

เอนก สีหามาตย์ (อดีตอธิบดีกรมศิลปากร) บอกว่านักโบราณคดีที่ไปสำรวจตรวจวัดว่ากลองมโหระทึกใบนี้ถูกทิ้งไว้ เพราะก่อนนำมาทิ้ง แล้วมีรายงานไว้ดังนี้

“กลองมโหระทึกที่พบนี้สันนิษฐานว่ากลองมโหระทึกแบบเฮเกอร์ 1 (Heger Type 1) แบบเหลิงซุยชง (Leng Shui Chong) การหล่อแบบใช้โลหะแทนที่ด้วยขี้ผึ้งประมาณ 2,000-1,900 ปีมาแล้ว ร่วมวัฒนธรรมสำริดในจีนตอนใต้ และวัฒนธรรมชองของเวียดนาม และมีรูปสลักคล้ายกับกลองมโหระทึกที่พบในเวียดนาม กลองมโหระทึกใบนี้ไม่พบโบราณวัตถุอื่นด้วย จึงสันนิษฐานว่าน่าจะเกิดความาก่อนนำมาทิ้ง

กลองมโหระทึกพบใหม่ใบนี้ที่บ้านโพธิ์ บ้านเหล่า อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร หน้กลองมีขนาด 95 เซนติเมตร ถือว่าใหญ่สุด เพราะใหญ่กว่ากลองมโหระทึกตอนตากลองขนาด 86 เซนติเมตร [ปัจจุบันมีขนิมมาวาส (วัดกลาง) ต.ดอนตาล อ.จ.มุกดาหาร]

‘มโหรีทีก’ คือกลองกบขอฝน ผลิตในไทย จ.มุกดาหาร 2,500 ปีมาแล้ว

เดิมมีหุระวังติดอยู่ข้างตัวกลอง 2 ด้าน สำหรับผูกร้อยเชือกใช้แขวนตี
(จนบุรี) เป็นพยาน นอกจากนั้น กลุ่มชาวจ้วงในมณฑลกว๋างสืงยังสืบเนื่อง
จนทุกวันนี้

หมหลายอย่าง มีคนแบกหามเครื่องมือชนิดเหลี่ยมและกลม คล้ายกลอง
กแล้ว
น 2 กลุ่ม อยู่สองข้างกลองกบ หรือกลองมโหรีทีก เอาไว้ร้อยเชือกแขวน
าส (วัดกลาง) อ.ดอนตาล จ.มุกดาหาร]

มโหรีทีก

“มโหรีทีก” ชื่อนี้ต้องทำความเข้าใจ 2 เรื่อง ดังนี้

1. “มโหรีทีก” เป็นเครื่องประโคมอย่างหนึ่งโดยไม่ระบุว่าจะไร? มีรูปร่างหน้าตาขนาดแบบ
ไหน? พบชื่อนี้เก่าสุดในกฎมณเฑียรบาลสมัยอยุธยาตอนต้น ราวเรือน พ.ศ.2000

2. “มโหรีทีก” ต่อมาราวเรือน พ.ศ.2400 ถูกใช้เรียกแล้ว ถูกทำให้หมายถึงกลอง สำริด
หรือกลองกบสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ส่วนกลุ่มอุษาคเนย์และจีนที่มีกลองแบบเดียวกันไม่เรียก “มโหรีทีก” แต่เรียกกลองสำริด
หรือกลองกบสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุราว 2,500 ปีมาแล้ว ด้วยชื่อต่างๆ ดังนี้

“กลองสำริด” ที่เรียกอย่างนี้เพราะทำจากโลหะผสมของทองแดงกับดีบุก หรือตะกั่ว แล้ว
เรียกทองสำริด แต่เรียกสั้นๆ ว่าสำริด

“กลองกบ” ที่เรียกชื่อนี้เพราะบางใบมีรูปกบติดอยู่หน้ากลอง เชื่อว่าตีแล้วฝนตกเป็น
สัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์

ชาวจ้วง (มณฑลกว๋างสี มีกลองแบบนี้จำนวนมากที่สุดหลายพันใบ) เรียก “ดงกู” หมายถึง
ถึง กลองทองสำริด หรือทองแดง

เวียดนาม เรียก “กลองทอง” ส่วนลาว เรียก “ฆ้องบั้ง” เพราะทำจากโลหะ ต้องเรียกฆ้อง
จีนฮั่นเรียก “หนานดงกู” แปลว่ากลองทองแดงของพวกคนป่าคนดงทางใต้หมายความว่า
ไม่ใช่กลองของจีนฮั่น แต่เป็นวัฒนธรรมของพวกที่ไม่ใช่ฮั่น ซึ่งเป็นคนป่าคนดงอยู่ทางใต้ (ของ
ฮั่น) คือพวกอุษาคเนย์ ซึ่งมีเหตุจากจีนฮั่นไม่ผลิตกลองชนิดนี้ หรือกลองชนิดนี้ไม่ใช่วัฒนธรรมฮั่น

มโหรีทีกวัดบวรฯ ตั้งตีแบบกลองฝรั่ง

กลองสำริด หรือกลองกบสมัยก่อนประวัติศาสตร์ถูกเรียกว่า “มโหรีทีก” แล้วใช้ตั้งตีเหมือน
กลองตีม้านี่ของตะวันตก พบหลักฐานเก่าสุดสมัย ร.4 พระราชทานไว้ที่วัดบวรนิเวศ มีในคำ
บอกเล่าของนายธนิต อยู่โพธิ์ (อดีตอธิบดีกรมศิลปากร) ดังนี้

(ซ้าย) กลองมโหรีทีก ตั้งอยู่ด้านซ้ายฐานชุกชีพระประธานในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร
(ขวา) เจ้าหน้าที่วัดบวรนิเวศวิหาร ตีกลองมโหรีทีก เวลาก่อนทำวัตรเช้า 08.00 น.และทำวัตร
ค่ำ 20.00 น. (ภาพโดย พระมหาวโรดม ธรรมโร)

“ที่วัดบวรนิเวศวิหารมีประเพณีกระทั่มมโหรีทีกและบันลือสังข์ ประโคมในขณะพระภิกษุ

องกบ โดยชาวเมียน (เย้า) กับชาวจ้วง และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในเขตกาล
าพเก่า เรือน พ.ศ.2500)

นแต่สามารถแบ่งได้
ชนติเมตร หน้า 1.5
ร ลวดลายหน้ากลอง
เปียกปูน และลายนก
ของสำนักศิลปากรฯ

พบใหม่กลองมโหระทึก

จ.มุกดาหาร มีผู้พบกลองมโหระทึกใบล่าสุด
เมื่อเร็วๆ นี้ที่บ้านโนน (ต.บ้านเหล่า อ.คำชะอี
จ.มุกดาหาร) อายุราว 2,000 ปีมาแล้ว (ราว
พ.ศ.500) น่าจะผลิตขึ้นเองในเขตมุกดาหาร
หรือใกล้เคียง

เอนก สีหามาตย์ (อดีตอธิบดีกรมศิลปากร)
บอกว่านักโบราณคดีที่ไปสำรวจตรวจสอบพบ
ว่ากลองมโหระทึกใบนี้ถูกทิ้งไว้ เพราะชำรุด
ก่อนนำมาทิ้ง แล้วมีรายงานไว้ดังนี้

“กลองมโหระทึกที่พบนี้สันนิษฐานว่าเป็น
กลองมโหระทึกแบบเฮเกอร์ 1 (Heger I) หรือ
แบบเหลิงชุยชง (Leng Shui Chong) ใช้วิธี
การหล่อแบบใช้โลหะแทนที่ด้วยซีลิ่ง มีอายุ
ประมาณ 2,000-1,900 ปีมาแล้ว ร่วมสมัยกับ
วัฒนธรรมสำริดในจีนตอนใต้ และวัฒนธรรม
ดองซอนของเวียดนาม และมีรูปลวดลาย
คล้ายกับกลองมโหระทึกที่พบในเวียดนาม
กลองมโหระทึกใบนี้ไม่พบโบราณวัตถุอื่นๆ ร่วม
ด้วย **จึงสันนิษฐานว่าน่าจะเกิดความชำรุด
ก่อนนำมาทิ้ง**

กลองมโหระทึกพบใหม่ใบนี้ที่บ้านโนน ต.
บ้านเหล่า อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร หน้ากลอง
ขนาด 95 เซนติเมตร ถือว่าใหญ่สุดในไทย
เพราะใหญ่กว่ากลองมโหระทึกดอนตาล หน้า
กลองขนาด 86 เซนติเมตร [ปัจจุบันอยู่วัด
มัชฌิมาวาส (วัดกลาง) ต.ดอนตาล อ.ดอนตาล
จ.มุกดาหาร]

(ซ้าย) กลองมโหระทึก ตั้งอยู่ด้านซ้ายฐานซุกชีพระประธานในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร
(ขวา) เจ้าหน้าที่วัดบวรนิเวศวิหาร ตีกลองมโหระทึก เวลาก่อนทำวัตรเช้า 08.00 น.และทำวัตร
ค่ำ 20.00 น. (ภาพโดย พระมหาโรจน์ ธรรมวโร)

“ที่วัดบวรนิเวศวิหารมีประเพณีกระทั่มโหระทึกและบันลือสังข์ ประโคมในขณะพระภิกษุ
สงฆ์ลงประชุมทำวัตรสวดมนต์ในพระอุโบสถทั้งเช้าเย็น.....”

“มโหระทึกมีอยู่ใบเดียว ไม่ใช่คู่อย่างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ใช้เลกวัดเป็นผู้มีหน้าที่ประโคม
เข้าใจว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคงจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเป็น
เกียรติยศแด่พระพุทธชินสีห์ พระประธานในพระอุโบสถ.....”

[จากหนังสือ เครื่องดนตรีไทย ของ ธนิต อยู่โพธิ์ กรมศิลปากร พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2500
หน้า 55-56]

มโหระทึก กลองอินเดีย

“มโหระทึก” ชื่อที่พบในกฎหมายเตียรบาล (สมัยอยุธยาตอนต้น) เป็นกลองซึ่งหนึ่งจากอินเดีย
ส่วน “มโหระทึก” ที่รับรู้ทั่วไปในหมู่นักวิชาการไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะกลุ่มโบราณคดี มีความ
หมายเพิงสร้างใหม่ว่ากลองสำริดหรือกลองกบ (สมัยก่อน ประวัติศาสตร์)

มโหระทึกในกฎหมายเตียรบาลเป็นกลองอินเดียแบบหนึ่ง ถูกนำเข้าสู่ราชสำนักก่อนสมัยอยุธยา
จากทมิฬอินเดียใต้ เพื่อประโคมในพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หลังจากนั้นผสมกับเครื่อง
ประโคมพื้นเมืองอุษาคเนย์ เช่น ม้อง ฯลฯ แล้วถูกยกเป็นเครื่อง
ประโคมในราชสำนักรัฐโบราณก่อนสมัยอยุธยา กระทั่งสืบเนื่อง
ถึงราชสำนักอยุธยา

ภาษาทมิฬเรียกกลองแบบนี้ว่า “อึฏกิกิ” (Udukki หรือบาง
เมืองเรียก Idakka) เป็นกลองสองหน้า ซึ่งหนึ่งรอบตัว มีเอวคอด
บรรเลงโดยใช้ไม้ตีหรือใช้มือตักก็ได้ [ข้อมูลเหล่านี้ได้จากโมเคิล
ไรท์ เขียนไว้ใน ศิลปวัฒนธรรม หลายปีก่อน พ.ศ. 2540 (จำไม่
ได้ปีไหน? ต่อมาเขียนอธิบายเพิ่มอีกครั้งหลังสุดเมื่อ พ.ศ.2540)]

“อึฏกิกิ” กลองสองหน้าซึ่งหนึ่ง มีเอว ตีด้วยไม้ คือ
“มโหระทึก” กลองอินเดีย ในกฎหมายเตียรบาล สมัยอยุธยาตอน
ต้น [ภาพจากหนังสือ “ดนตรีอุษาคเนย์” โดย เจนจิรา เบญจพงศ์
(รวบรวม) วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล พิมพ์ครั้ง
แรก พ.ศ. 2555 หน้า 514-515]

พิธีพราหมณ์ในอินเดียต้องบรรเลงประโคมนำโดยพราหมณ์เป่าสังข์ แล้วตามด้วยพราหมณ์
ตีกลองหลายใบพร้อมกัน เรียก “ปญฺจาทะยะ” แต่บางแห่งเรียก “ปญฺจาดุริยะ” ในบรรดากลอง
เหล่านั้นมี “อึฏกิกิ” อยู่ด้วย เมื่อตีด้วยไม้จะมีเสียงดังมากกว่ากลองใบอื่น

ครั้นอยู่ในราชสำนักอยุธยานานไป (ชวนให้เดาว่า) ก็ล่อหลอมคำทมิฬ “อึฏกิกิ” กลายคำเป็น
“อิกทิก” แล้วมีความหมายเพิ่มขึ้นในภาษาไทยว่ากึกก้องอื้ออึงโครมคราม ครั้นนานไปเพื่อยกย่อง
ความสำคัญยิ่งใหญ่ของเสียงจึงเพิ่ม “มหา” เข้าไปให้ถ้อยการเรียก “มหาอิกทิก” แล้วแผลง
คำเป็น “มโหระทึก” (ตามแนวทางคำที่มีอยู่ก่อนคือ มโหโรสพ หรือ มหโรสพ)

ขุนดนตรี

“ขุนดนตรี ตีหริทัก” ข้อความในกฎหมายเตียรบาลหมายถึงเชื้อสายพราหมณ์ ราชทินนาม
“ขุนดนตรี” เป็นผู้มีหน้าที่ใช้ไม้ตีมโหระทึก เป็นหลักฐานสำคัญมากยืนยันว่ามโหระทึกเป็น
กลอง “อึฏกิกิ” ของอินเดียได้ เพราะคำว่า “ดนตรี” เกี่ยวข้องกับตระกูลพราหมณ์อยุธยา
ที่สืบสายจากพราหมณ์ทมิฬอินเดียใต้

พราหมณ์ราชสำนักอยุธยาเจตนาให้พราหมณ์ตีมโหระทึกซึ่งเป็นกลอง “อึฏกิกิ” มี
ราชทินนาม “ขุนดนตรี” สืบเนื่องจากประเพณีพราหมณ์ทมิฬอินเดียใต้ในระบอบตันตระที่
ยกย่องดนตรี

[คำอธิบายละเอียดอยู่ในบทความเรื่อง “ความลึกลับของเกราะละ ภาคที่ 2” ของ
โมเคิล ไรท์ ใน ศิลปวัฒนธรรม (ปีที่ 18 ฉบับที่ 10 (สิงหาคม 2540) หน้า 52-55 และมี
รวมอยู่ในหนังสือ ฝรั่งหายคั่ง (หรือยัง) สำนักพิมพ์มติชน พ.ศ.2551 หน้า 41-42)]

